

Terug uit de Eerste Wereldoorlog

Wie omstreeks 11 november BBC 1 of 2 op zijn televisiescherm krijgt, kan opmerken hoe iedereen die in beeld verschijnt een rode klaproos, symbool van de slagvelden van de Eerste Wereldoorlog, in zijn knoopsgat draagt. Bijna een eeuw na dato leeft in Engeland de herinnering aan 'The Great War' nog heel concreet voort. De rode klaproos ('poppy' in het Engels) is voor de Engelsen het symbool van WO I geworden door het gedicht van John MacCrae 'In Flanders Fields the Poppies Grow...' Het was de enige plant die na 1918 nog op de totaal verwoeste grond in Vlaanderen kon groeien. Een gesprek met Richard Heijster.

Hugo S. Verbrugh

universitair hoofddocent Vakgroep Filosofie, Ethiek en Geschiedenis van de Geneeskunde,
Erasmus Universiteit Rotterdam

Richard Heijster heeft op een bijzondere manier iets met de Eerste Wereldoorlog. Na twee eerdere, relatief regulier historische boeken, *Verdun - breuklijn der beschaving* (1994) en *Ieper 14/18* (1998) publiceerde hij vorig jaar *Mysterie 14/18 - De Eerste Wereldoorlog onverklaard*. In december 1999 stond dat boek op de zesde plaats van de *Trouw* top-tien-lijst, rubriek non-fictie. Er hangt nog steeds 'iets magisch' boven de slagvelden van die vier jaar, zo stelt hij op blz. 14. Vele anderen, met wie hij die plaatsen bezoekt, beamen dit. Over zijn betrokkenheid hierbij spreek ik met hem, een paar weken voordat, 11 november, in Engeland weer iedereen zich een paar dagen met een klaproos tooit.

Na twee uur praten heb ik voor mijn gevoel een redelijk goed beeld van wat Richard Heijster beweegt in zijn werk over de manier waarop de Eerste Wereldoorlog op veel plaatsen in België en Noord-Frankrijk voortleeft. Maar noteer het voorbehoud. Het is 'voor mijn gevoel' een 'redelijk goed' beeld. En het is vooral *mijn* beeld. Bevlogenheid en terughoudendheid, een innerlijke zekerheid dat reïncarnatie realiteit is en scepsis en kritische gezindheid jegens dit denkbeeld, en nog andere ogenschijnlijk tegenstrijdige eigenschappen typeren Heijster. Vanuit deze mix wil hij de verhalen over de Eerste Wereldoorlog onderzoeken, verifiëren en opnieuw vertellen. Daarbij gaat het hem alleen om de goede zaak, en om het belang om deze verhalen voor een breed publiek interessant en toegankelijk te maken. Hij is niet iemand die spontaan op de proppen komt met een flamboyant verhaal over zijn eigen persoon dat zijn gesprekspartner alleen van de geluidsband hoeft af te typen en bij te schaven om een prachtig interview te maken. De relatief talrijke en lange passages in de derde persoon en zonder aanhalingstekens documenteren dit.

Nuchterheid en scepsis

Richard Heijster werd in 1958 in Den Haag geboren als oudste van twee zonen. Zijn vader was officier bij de luchtmacht, zijn moeder had en heeft sterke belangstelling voor wat 'hierna komt', en was en is overtuigd van reïncarnatie. Tot verontwaardiging van haar echtgenoot en Richard had zij de gewoonte allerlei wazige en charlataneske figuren die met paranormale verhalen bij hun thuis kwamen te fêteren. Onder haar eigen naam Sofia de Mink maakt zij thans schilderijen over de wereld waar wij komen na ons overlijden hier op aarde. 'Zij meent ook dat ze de nieuwe incarnatie van Lilly Langtry is', aldus specificieert Heijster. 'Dat was een Amerikaanse danseres die in het midden van de 19e eeuw nogal bekend was en ook in Europa wel op toernee kwam'.

Van zowel vaders- als moederskant heeft Richard het nodige meegenomen in zijn leven. Reïncarnatie is ook voor hem realiteit, maar evenzeer getuigt hij in ons gesprek van het soort nuchterheid en scepsis die men zou verwachten bij iemand met het beroep dat zijn vader had, en die nog worden versterkt doordat hij zijn lagere-schooltijd doorbracht op

een school voor kinderen van militairen in Duitsland, waar zijn vader toen was geplaatst. Maar let alweer op het voorbehoud. Wat men zou verwachten komt niet altijd uit, zoals uit het verhaal van Heijster nog zal blijken.

In de tijd dat hij op de middelbare school zat, begon zijn interesse in de Eerste Wereldoorlog. Hij ging plaatjes uit tijdschriften verzamelen over de oorlog, en kreeg ook foto's in handen van loopgraven uit de Eerste Wereldoorlog. 'En zoals sommige mensen in deze tijd zich op een of andere speciale manier innerlijk verbonden voelen met wat in de Tweede Wereldoorlog is gebeurd in de concentratiekampen, zo had ik direct, zonder enige uiterlijke aanleiding, met alleen die foto's als een soort "trigger", een innerlijk gevoel dat ik iets met de Eerste Wereldoorlog te maken had. Vooral materiaal uit die jaren wilde ik dus verzamelen, maar dat was in de tijd dat ik op school zat erg moeilijk; er was toen, zeker in Nederland, weinig over te vinden. Pas sinds enkele jaren is ook in Nederland de Eerste Wereldoorlog een "hype" - maar nu heb ik dan ook een van de grootste verzamelingen documentatie daarover die in Nederland aanwezig is.'

Tastbare geschiedenis

Het duurde vele jaren voor Heijster iets ging doen met zijn innerlijke gewaarwordingen over de loopgraven uit '14-'18. Hij haalde de havo, had geen zin in een studie, ging in antiek handelen, kreeg allerlei andere baantjes, werd eigenaar van een horeca-zaak, en verkocht die zaak toen hij achtentwintig was om een tijdje rustig te kunnen gaan nadenken. Min of meer bij toeval belandde hij bij de Nederlandse Spoorwegen, waar hij machinist werd. Daarover met hem sprekend, merk ik opnieuw met wat voor een nuchter, met beide voeten op de grond staand mens ik te maken heb. We hebben het over het machinisten-bestaan bij de NS, komen te spreken over de actuele problemen in verband met vertragingen van de treinen en hij kan me precies uitleggen waarom het plan van de NS om machinisten voortaan alleen 'rondjes rond de kerk' oftewel altijd het zelfde baanvak te laten rijden, géén goed plan is. 'Je hebt als machinist niet veel te doen, maar je mag natuurlijk niet insuffen, je moet alert blijven. Dat kan alleen goed als je telkens een relatief onbekend traject rijdt.'

Een aantal jaren trok hij locomotieven door Nederland, later kreeg hij ook andere functies bij de NS, en in zijn vrije tijd deed hij van alles erbij: maakte reportages over allerlei zaken en schreef in vele tijdschriften, studeerde op eigen kracht geschiedenis, in het bijzonder natuurlijk die van de Eerste Wereldoorlog.

Ook daadwerkelijk kwam 'De Grote Oorlog', zoals die in België, Frankrijk en Engeland nog steeds wordt genoemd, terug in zijn leven. Hij was intussen getrouwd en zijn vrouw wilde op vakantie naar Frankrijk en boekte na echtelijk overleg op de camping Le Breuil bij Verdun. Daar deed zij wat vakantiegangers doen en Richard ging de oude slagvelden bezoeken. 'Daar wordt de geschiedenis tastbaar', vertelt hij, en aan de toon waarop hij het zegt, hoor ik dat hij een ervaring onder woorden brengt die even concreet en authentiek is als alles wat hij destijds op zijn locomotief heeft meegemaakt. 'Verdun is een tijdmachine op de manier waarop H.G. Wells dat in zijn roman *The Time Machine* heeft verbeeld. Je wordt de geschiedenis ingezogen, het verleden komt daar letterlijk weer tot leven.'

Ik herken wat hij zegt door wat ik in zijn boek heb gelezen. Hij citeert tientallen getuigenissen van mensen die op die slagvelden wonderbaarlijke belevenissen hebben gehad die vragen om een duiding in esoterisch-occulte, of hoe dan ook te benoemen spirituele zin. Ruim de helft van het boek is gewijd aan citaten en samenvattingen van soldaten en anderen uit de tijd van de Eerste Wereldoorlog zelf, die al eerder zijn gepubliceerd en aan theoretische beschouwingen. Het tweede deel bestaat uit honderd bladzijden met ongeveer twee dozijn oorspronkelijke getuigenissen van Nederlanders. Ik citeer uit de *Inleiding* van dit tweede deel: 'Het einde van de gevechten op 11 november om 11.00 uur betekende niet einde aan de wonderbaarlijke verschijnselen die zich op en rond het slagveld voordeden. Ook nu nog, ruim tachtig jaar na de oorlog, voelen veel bezoekers van het oude westfront dat de grond die ze betreden bijzonder is. Veel van de

mensen die ik sprak of die me schreven, hadden het over een pelgrimage toen ze over hun bezoeken aan het gevechtsterrein van '14-'18 spraken. Hun tocht over de slagvelden was (bijna) een religieuze ervaring. Persoonlijk ben ik ervan overtuigd dat het leed dat zich op die plaatsen zo massaal voordeed, welhaast sporen moet hebben achtergelaten. Daar waar honderdduizenden stierven op relatief kleine gebieden zoals bij Ieper, Verdun of aan de Somme, moet wel iets zijn blijven hangen.'

Open conclusies

Alle mensen die Heijster citeert of anderszins opvoert, kent hij bij naam en toenaam. Velen kent hij persoonlijk, van allen die in zijn boek aan het woord komen, heeft hij authentieke documenten. Wat hij te berde brengt, is zonder meer toetsbaar.

Met de duiding van zijn eigen belevenissen rond Verdun gaat hij in het boek weldadig behoedzaam om. Eigenlijk spreekt hij zich daar slechts op één plaats enigszins over uit - maar dan zijn er wél twee anderen aan het woord. 'Tijdens het schrijven van dit boek ben ik met nogal wat mensen in aanraking gekomen die er van overtuigd zijn dat ze een reïncarnatie zijn van een gesneuvelde soldaat uit Den Grootte Oorlog. Een magnetiseur die gespecialiseerd is in reïncarnatie en een paragnost vertelden me, onafhankelijk van elkaar en zonder dat ze van de uitspraak van de ander afwisten, dat ze achter mijn lichaam de contouren van een soldaat zagen staan', aldus de aanhef van het hoofdstuk over reïncarnatie. 'Beiden vertelden me dat hij een Duitse Stahlhelm droeg...' De drie puntjes waarmee het citaat eindigt staan ook zo in het boek. Desgevraagd bevestigt Heijster mijn vermoeden dat hij daarmee wil aangeven dat de conclusie van deze paragnostische waarneming ook voor hem nog open is. Op mijn vraag wie de twee genoemden zijn, onthult Heijster dat het Aad Brouwer en Rob van Zanten zijn.

'Als je een béétje gaat buiten de gebaande paden van de toeristische attracties die de slagvelden intussen zijn geworden', vertelt hij verder, 'kun je ook nog steeds van alles vinden: verroeste veldflessen, resten van glazen kommetjes; de laatste keer dat ik er was vond ik zelfs botresten. En natuurlijk resten van de prikkeldraadversperringen die de hele oorlog door, beide zijden van de frontlijn markeerden. Kijk maar.' Heijster staat op en wijst naar zijn tuin. Daar staat een tomatenplant, gestut door een merkwaardig gevormde ijzeren staaf. 'Aan de onderkant zit een soort kurkentrekker', legt Heijster uit. 'Daarmee konden ze 's nachts geluidloos en dus niet opgemerkt door de vijand die staven in de grond boren. En aan die staven zat het prikkeldraad vast dat de frontlijn markeerde.'

Minstens één keer per jaar is hij sinds zijn eerste bezoek daar terug geweest, niet alleen in Verdun maar ook in Ieper, aan de Somme en op andere plaatsen waar de Eerste Wereldoorlog heeft gewoed. In 1995 scheidde hij. 'De verantwoordelijkheid voor het gezin viel weg, ik begon me af te vragen "wat wil je nu eigenlijk in dit leven?" Om aan het eind van je leven te kunnen zeggen "ik heb een paar honderdduizend kilometer als treinmachinist door Nederland gereden" was me te weinig. Een mens leeft op aarde om daar op zijn minst toch een paar krassen achter te laten. Ik wilde mijn oude studie van de geschiedenis weer oppakken, verder gaan met de verhalen die ik wilde schrijven.'

Alleen wat ik zeker weet

Zijn twee eerste boeken werden goed ontvangen. Voordat hij zich zou wagen aan de meer speculatieve aspecten van de gebeurtenissen tussen 1914 en 1918 had hij zich willen presenteren als een auteur die echt iets weet over de Eerste Wereldoorlog en dat was hem, te oordelen naar de recensies van zijn twee eerste boeken, gelukt. Nu wilde hij gaan werken aan waar het hem in essentie om gaat.

'Ik ben vast overtuigd van reïncarnatie', legt hij uit, 'en als je daar ook karma bij betreft en gaat nadenken over wat er ná dit leven komt en gaat beseffen dat je dan de afrekening krijgt over wat je in dit leven hebt gedaan en nagelaten, ga je je leven anders inrichten. Maar ik trek geen conclusies. Je hoort mij niet zeggen dat ik zelf in die Eerste Wereldoorlog gevochten heb. Toch zijn daar sterke aanwijzingen voor, ik heb ervaringen

en indrukken aangereikt gekregen die me niet loslaten. Ik kan bijvoorbeeld moeiteloos Duitse boeken lezen die gedrukt zijn in het gotische schrift - iets waar ook mensen die gemakkelijk Duits lezen vaak grote moeite mee hebben. En een keer, toen ik eens in een hotel in Gerolstein in de Eifel was - maar ik moet er meteen bij zeggen dat ik toen moe was en ook iets had gedronken - kreeg ik een impressie van een jongenskamer ergens in Duitsland in het begin van de 20e eeuw. Ik zag ook mijn moeder, en wist op een bepaalde manier heel zeker dat ik dat was en dat zich dit omstreeks 1900 in Duitsland afspeelde. Misschien heeft die indruk betrekking op een vorig leven - maar ik zeg met nadruk "misschien". Zuiverheid is het leidmotief in mijn leven; ik wil alleen vertellen wat ik meemaak, wat mij overkomt, wat ik zeker weet.'

Deze stemming, dit streven om alleen authentieke, geloofwaardige en in principe toetsbare verhalen te vertellen, doortrekt ook zijn boek over de onverklaarde Eerste Wereldoorlog. Hij citeert uitvoerig een relaas van een conducteur bij de NS die niets vermoedend samen met een vriend in de buurt van Verdun rijdt: '...(er kan) absoluut geen sprake zijn van beïnvloeding of hooggespannen verwachtingen door voorkennis over de geschiedenis van de streek.' Gaandeweg, zonder dat ze zich er aanvankelijk bewust van zijn, merken de beide vrienden 'de beladen atmosfeer, de stilte. Een allesoverheersende stilte. Geen vogel, geen beestje of insect was te horen... Het beklemmende gevoel begon mij dan ook steeds meer te beangstigen. Ook mijn reisgenoot werd steeds onrustiger.'

Verantwoordelijkheid

Men kan, zo parafraseer ik de duiding die Heijster geeft aan zijn eigen bevindingen en die van de mensen die hij aanhaalt, als je daar gevoelig voor bent, op sommige plaatsen lijfelijk voelen dat daar grote aantallen zielen van soldaten ronddolen die niet kunnen vatten dat ze dood zijn. Heel wat mensen van wie Heijster de ervaringen heeft opgetekend, vertellen onversneden concreet van geestverschijningen, van schimmen van soldaten die ze daar ter plaatse zien ronddolen. 'Een spirituele uitleg van het fenomeen geestverschijningen is dat door de gigantische slachtpartij die de Eerste Wereldoorlog was het reïncarnatieproces van slag raakte, waardoor veel zielen nog niet aan hun nieuwe leven konden beginnen. Anderen begonnen overhaast aan hun wedergeboorte, ze maakten een verkeerde keuze, hetgeen door de massaliteit van hun terugkeer gevolgen had voor de stabiliteit van de maatschappij waarin ze kwamen te leven. Gevolgen die nu nog steeds merkbaar zijn.'

Wanneer je de stemming op de plaatsen van de Eerste Wereldoorlog in deze termen duid - en het lijkt mij op zijn minst een aannemelijke duiding - voel je vanzelf een speciale verantwoordelijkheid voor de manier waarop je die plaatsen bezoekt. Zonder dat wij dat in ons gesprek met zoveel woorden aangeven, blijkt Heijster zelf dat zo te ondervinden. 'Die zuiverheid waar ik zojuist over sprak, werkt ook door in wat ik bij Verdun en andere plaatsen meemaak. Ik verstoor niets, ik ben helemaal rustig, en ik voel soms dat ik daar waardering ondervind door de manier waarop ik alleen maar probeer de verhalen die daar nu over moeten worden verteld, te noteren, op te schrijven en voor een breed publiek toegankelijk te maken. Overigens gaat het niet overal en altijd zo rustig. Een keer, in de buurt van het dorpje Louvemont, heb ik echt moeten vluchten. Ik liep te scharrelen op zoek naar oude resten, en opeens werd de stemming zo dreigend dat het net voelde alsof de oorlog nog aan de gang was. Ik had een korte broek aan, holde in paniek weg en kwam vol schrammen en rode plekken van de bramenstruiken en brandnetels op de camping terug.'

Niet slechts de zielen van de overleden soldaten tonen waardering voor zijn werk. Tot zijn verbazing is zijn boek over de 'magische', onverklaarde aspecten van de oorlog niet alleen goed ontvangen in wat hij de 'zweefhoek' noemt. Ook in militaire en krijgsgeschiedkundige vakbladen zijn positieve recensies verschenen. Cadetten van de KMA is het aanbevolen opdat ze iets zouden begrijpen van de uitstraling die de geschiedenis van de Eerste

Wereldoorlog heeft. Samen verbazen Richard Heijster en ik ons daarover. We hebben allebei een mogelijke verklaring en vullen elkaar daarin aardig aan. 'De legerleiding is echt aan het veranderen', legt Heijster uit. 'De oude ijzervreters en bullebakken zijn uitgestorven. In hun plaats komen mensen die meer gevoel hebben voor wat in de tijdgeest leeft.' Mijn eigen uitleg gaat nog iets verder. Er komen steeds meer mensen op aarde met 'unfinished business' uit een vorig leven en direct en indirect werkt dat door in hoe mensen met karma, reïncarnatie en andere thema's uit deze sfeer omgaan.

Ook in de slalom tussen overtuiging en scepsis aangaande reïncarnatie komt Heijster op mij over als een geestverwant. Als een argument voor de authenticiteit van zijn indrukken, vertelt hij hoe hij eens op een heuvel boven Verdun resten van oude loopgraven zat te bekijken en daarin het systeem herkende volgens welke die loopgraven destijds werden aangelegd. Ik wil hem best geloven, maar ben ook sceptisch. Ik wil virtueel met hem meekijken, door zijn ogen zien wat hij heeft gezien en herkend, zijn gewaarwording van herkenning met mijn eigen benul volgen. Ik leg hem uit wat ik wil, hij begrijpt mijn vraag, en geeft me een gedetailleerd exposé over aanvalslaanloopgraven, verbindingsloopgraven met vooruitgeschoven luisterposten, tweede en derde linie-achterliggende loopgraven, enzovoort. Op mijn kritische vraag of hij heel zeker weet dat hij deze kennis toen niet al uit zijn studie van de Eerste Wereldoorlog had opgedaan, krijg ik een afdoende antwoord. Deze ervaring dateert uit het allereerste begin van zijn gedetailleerde studie van de Eerste Wereldoorlog en hij wist echt niets uit publicaties van anderen over het systeem van de loopgraven.

We blijven sceptisch - ook, vooral, als zich hier en nu ogenschijnlijk letterlijk zichtbare aanwijzingen voordoen. Hij geeft me een foto die 26 juli van dit jaar door hem gemaakt is terwijl hij in Apresmont boven Verdun loopt te wandelen. Naast hem is een vaag wittig vlekje te zien dat - althans voor wie zijn boek gelezen heeft - onmiddellijk doet denken aan een foto uit zijn boek (blz. 137) van een begrafenis van een aantal Duitse soldaten. Daar is ook zo'n vlekje te zien. 'Duitse legerpriester zegent gesneuvelde Duitse militairen', aldus het onderschrift. 'Het "rookwolkje" boven het achterste graf zou volgens een paragnost het vertrekken van de menselijke ziel uit het lichaam zijn. Dit fenomeen wordt slechts zelden waargenomen omdat het in een fractie van een seconde plaatsvindt.' De persoon die de foto van Heijster maakte, noch hijzelf, hadden het wolkje opgemerkt toen de foto werd gemaakt. 'Wel voelde ik een bijzonder serene sfeer - een sfeer die maakte dat ik me gast voelde en wist dat ik niets mocht verstoren', specificeert Heijster.

Is door een zeldzaam toeval op de foto van Heijster van een paar maanden geleden een zelfde fenomeen vastgelegd? Of zat er gewoon een viezigheidje op het negatief? 'Gezien de kwaliteit van het materiaal waar ik mee werk, kan ik me dat eigenlijk niet voorstellen', zegt hij. 'Je mag de foto meenemen. Ik weet niet wat ik er mee moet.' Ikzelf weet het ook niet. Work is in progress.

Artikel uit: **Motief, maandblad voor antroposofie** - nr. 35, November 2000

© Antroposofische Vereniging in Nederland

www.antroposofie.nl